



ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Yeni Kamu Hizmeti Anlayışı ve Demokratik Kamu Yönetimi Söylemi

New Public Service Approach and Democratic Public Administration Discourse*

Nurettin BİLMEZ

Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi Gümüşhacıköy Hasan Duman MYO

nurettin.bilmez@amasya.edu.tr

Orcid ID: 0000-0003-2492-5916

Öz: Yeni Kamu Hizmeti anlayışı, kamu yönetimi alanında ortaya çıkan ve kamu işletmeciliği anlayışının eleştirisi olarak gelişen alternatif bir kamu yönetimi modelidir. R. Denhardt ve J. Denhardt tarafından geliştirilen Yeni Kamu Hizmeti anlayışı kamu hizmeti, kamu yararı, vatandaşlık ve demokrasi gibi kavramları kamu yönetiminin temeline yerleştirmektedir. Bu çalışmada Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokratik kamu yönetimi söylemi eleştirel bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Demokrasiye yüklenen anlam, vatandaşların bu süreçte nerede konumlandıkları, kamu görevlilerinin hangi rolü üstlendikleri tartışılmakta ve demokratik kamu yönetimi söyleminin teori-pratik açıdan değerlendirmesi yapılmaktadır. Çalışmanın amacı, Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokrasi söylemini eleştirel şekilde ele almak ve demokratik kamu yönetimi düşüncesinin dayandığı temelleri tartışmaktır. Çalışmanın hipotezi şudur: Yeni Kamu Hizmeti anlayışı farklı demokrasi kuramlarından beslenmekte, katılımcılık, diyalog ve müzakereyi esas almakta fakat demokratik kamu yönetimi söyleminin teorik ve pratik yönden eksikleri bulunmaktadır. Demokratik kamu yönetimi söylemi hem liberal demokrasi hem de müzakereci demokrasi gibi birbirinden uzak demokrasi modellerini sentezlemeye çalışmakla birlikte vatandaşların yönetime katılımları konusunda yaşanan sorunlara yeterince çözüm getirememektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeni kamu hizmeti, demokrasi, yeni kamu işletmeciliği, vatandaşlık, katılım.

Abstract: The New Public Service approach is an alternative public administration model that emerged in the field of public administration and developed as a criticism of the public management approach. The New Public Service approach developed by R. Denhardt and J. Denhardt places concepts such as public service, public interest, citizenship and democracy at the basis of public administration. In this study, the democratic public management discourse of the New Public Service approach is discussed with a critical approach. The meaning attributed to democracy, where citizens are positioned in this process, what role public officials play are discussed, and the democratic public administration discourse is evaluated from a theoretical and practical perspective. The aim of the study is to critically examine the democracy discourse of the New Public Service approach and to discuss the foundations on which the idea of democratic public administration is based. The hypothesis of the study is this: The New Public Service approach is nourished by different democratic theories and is based on participation, dialogue and negotiation, but the democratic public administration discourse has theoretical and practical deficiencies. Although the democratic public administration discourse tries to synthesize distant democracy models such as liberal democracy and deliberative democracy, it cannot provide sufficient solutions to the problems experienced in citizens' participation in administration.

Keywords: New public service, democracy, new public management, citizenship, participation.

* Bu çalışma yazarın 2022'de Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalına sunulan "Yeni Kamu Hizmeti Anlayışının Eleştirel Teori ve Yeni Kamu İşletmeciliği Bağlamında Bir Eleştirisi" başlıklı doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

GİRİŞ

Robert B. Denhardt ve Janet W. Denhardt tarafından 21. yüzyılın başında alternatif bir kamu yönetimi modeli ortaya atılmıştır. Bu alternatif modeli Yeni Kamu Hizmeti (The New Public Service) anlayışı olarak adlandıran düşünürler, Yeni Kamu İşletmeciliğine eleştirel bir tutumla düşüncelerini geliştirmişlerdir. Yeni Kamu İşletmeciliği paradigmasıyla giderek önemini kaybeden vatandaşlık, kamu yararı, kamu hizmeti ve demokrasi gibi kavramları Yeni Kamu Hizmeti anlayışının temeline yerleştiren düşünürler, devletin rolünü dümen tutmak değil, hizmet etmek olarak belirtmektedirler. Böylelikle alternatif bir kamu yönetimi modeli inşa etmeye çalışan Denhardt ve Denhardt, kamu yönetiminin bir işletme mantığıyla kurgulanmasını değil, demokrasiyle işleyen bir yapıya kavuşturulmasını savunurlar. Bu yüzden Yeni Kamu Hizmeti anlayışının en belirgin yönlerinden birisi kamu yönetimini demokrasiyle yeniden şekillendirme düşüncesidir.

Katılım, müzakere, diyalog gibi demokrasinin temel ilkelerini kamu yönetimine taşıyan Denhardt ve Denhardt, devlete, kamu görevlilerine ve vatandaşlara iş birliği temelinde bir misyon yüklemektedirler. Vatandaşları yönetsel sürecin önemli bir parçası ve politika oluşturma sürecinin öznesi olarak gören Denhardt ve Denhardt, devleti demokrasinin tesis edici aktörü olarak ele almaktadırlar ve kamu görevlilerine demokrasinin geliştirilmesi vazifesini vermektedirler. Bir yandan liberal demokrasi söyleminin birey ve özgürlük gibi kavramlarını öne çıkaran Denhardt ve Denhardt, diğer yandan eleştirel teorinin önemli temsilcilerinden olan J. Habermas'ın iletişimsel eylem teorisi ve müzakereci demokrasi modeline ait söylem ve kavramları kullanırlar. Bu açıdan Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokrasi söylemi farklı demokrasi modellerinden beslenmektedir denilebilir. Bu durum Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokrasi söylemini netliğe kavuşturma ihtiyacını doğurmaktadır.

Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokrasi söylemini eleştirel şekilde ele alan ve demokratik kamu yönetimi düşüncesinin dayandığı temelleri tartışan bu çalışmanın hipotezi, farklı demokrasi kuramlarından beslenen Yeni Kamu Hizmeti anlayışının katılımcılık, diyalog ve müzakereyi esas alan demokratik kamu yönetimi söyleminin teorik ve pratik yönden eksiklerini ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmada birbirinden uzak demokrasi modelleri üzerinden vatandaşların yönetime katılımları konusunda yaşanan sorunlara dikkat çekilmektedir. Ancak demokratik kamu yönetimi söyleminin hem teoride hem de pratikte zayıf kaldığı ileri sürülmektedir.

Yeni Kamu Hizmeti anlayışı üzerine yapılan çalışmaların büyük bölümü, bu anlayışın temel ilkelerini ortaya koymak ve uygulanabilirliğini tartışmakla ilgilenmektedir. Oysa Yeni Kamu Hizmeti anlayışının en önemli söylemlerinden birisi olan demokratik kamu yönetimi söylemi genellikle geri planda bırakılmaktadır. Giderek alternatif kamu yönetimi tartışmalarının ve Yeni Kamu İşletmeciliği sonrası dönemin tartışıldığı bugünlerde alternatif kamu yönetimi modelleri arasında öne çıkan Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokratik kamu yönetimi söylemlerini tartışmak literatüre katkı sağlayabilir.

Çalışma Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokrasi yaklaşımı ve demokratik kamu yönetimi söylemi ile sınırlandırılmıştır. Bu açıdan çalışmanın ilk bölümünde Yeni Kamu Hizmeti anlayışının ne olduğu ve temel ilkeleri üzerinde durulmaktadır. Devam eden bölümlerde ise Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokrasi yaklaşımı ve demokratik kamu yönetimi söylemi eleştirel bir tutumla irdelenmektedir.

YENİ KAMU HİZMETİ ANLAYIŞI

Geleneksel Kamu Yönetimi anlayışının alternatifi olarak doğan Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışı, kamu yönetiminde bir reform çabasından ziyade kamu yönetiminin toplum ve hükümetle olan ilişkilerinde bir değişimi simgelemektedir. 2000'li yıllara gelindiğinde Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışının birtakım olumsuz çıktılarına karşı alternatif yeni tartışmalar doğmuştur. Özellikle Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışının müşteri odaklı yaklaşımı bu tartışmaların yoğunluk kazandığı konulardan birisidir (Özer, 2018: 262).

Denhardt ve Denhardt, *"The New Public Service"* eserinin birinci bölümünün başlarında tam da yeni bir kamu yönetimi anlayışına neden ihtiyaç duyulduğuna yanıt vermektedirler. Yazarlara göre, bugün geline nokta, kamu yönetimi alanında kamu hizmetine ilişkin değeri öne çıkaran bir anlayışın olmayışı önemli bir eksikliktir. Kamu hizmetinin önemiyle ilgili sorular değişik zamanlarda ve değişik

coğrafyalarda tartışma konusu yapılmış, fakat bugün aynı konuların daha fazla ilgi uyandırdığı anlaşılmaktadır. Elbette Yeni Kamu İşletmeciliği, Toplam Kalite Yönetimi gibi kamu yönetimi alanıyla ilgili önemli yaklaşımlar bulunmaktadır. Ancak bu yaklaşımlar hala bazı temel sorulara doyurucu yanıtlar verememektedir. Yazarlara göre, kim olduğumuz, niçin bu noktada olduğumuz, tüm bunların nasıl bir anlam ifade ettiği açıkça cevaplanması gereken sorulardır. Bu aşamada yazarlar kamu yönetiminde sosyal değerleri hak ettiği konuma yükselten bir girişim başlatmayı düşündüklerini iletirler (Denhardt ve Denhardt, 2007: 4).

Kamu yönetimiyle ilgili saptamalarına devam eden yazarlara göre, kamu yönetiminin en değerli ve önemli tarafı vatandaşlara hizmet etmektir. Yazarlar söz konusu eserleriyle kamu yararına, demokratik yönetim ideallerine ve sivil katılıma dayalı Yeni Kamu Hizmeti aracılığıyla kamu yönetiminin ruhunu ortaya koyma çağrısında bulunmaktadırlar (Denhardt ve Denhardt, 2007: 4). Yeni Kamu Hizmeti anlayışı, kamu yönetiminde 2000'li yılların başlarında görülen yeni bir dönüşüm sürecinin ürünlerinden birisidir. Bu yeni anlayış, kökleri 1980'li yıllara kadar uzanan ve etkililik, verimlilik, hesap verebilirlik gibi kimi değerleri temel alan Yeni Kamu İşletmeciliğinden farklılaşmaktadır (Bilgiç, 2008: 39). Ortaya çıktığı günden beri Yeni Kamu Hizmeti anlayışı ile demokratik ve toplumsal değerler kamu yönetiminin merkezine yerleştirilmektedir. Ancak bu durum etkililik ve verimlilik gibi değerlerin göz ardı edilmesi anlamına gelmemekle birlikte Yeni Kamu Hizmeti anlayışıyla başta demokrasi olmak üzere, toplum ve kamu yararı gibi kavramlara daha fazla vurgu yapılmaktadır (Aksakaloğlu, 2018: 93).

Ana akım kamu yönetimi anlayışı, yönetimin etkinliğini ve araçsallığın gereğinden fazla vurgulayarak kamu yönetiminin demokratik doğasını göz ardı etmektedir. Bu nedenle kamu yönetimi tarafından kamu yararını hedeflemeli ve onu gerçekleştirmek için çalışmalı, sivil haklara ve vatandaşların yönetime katılımının inşasına rehberlik edilmelidir (Dong, 2015: 214-215).

Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımını eleştiren çalışmaların yoğunluk gösterdiği bir dönemde Denhardt ve Denhardt (2000; 2001; 2007), Yeni Kamu Hizmeti olarak ifade ettikleri alternatif bir normatif kamu yönetimi modeliyle, bu alanda daha önce geliştirilen yaklaşımlardan da (kısmen) etkilenerek yeni bir yaklaşım ortaya konmuştur. İlk olarak bu konuda 2000 yılında makale yayımlayan ve ardından 2003 yılında bu konuda kitap hazırlayan yazarlar, Yeni Kamu Hizmeti anlayışı ile normatif ilkelerden oluşan bir kamu yönetimi modeli geliştirmişlerdir (Genç, 2015: 137). Yeni Kamu İşletmeciliğinin bir eleştirisi ve kamu yönetiminde alternatif bir model olarak gelişme kaydeden Yeni Kamu Hizmeti anlayışı (Demirel, 2020: 275) Denhardt ve Denhardt'ın (2007: 192) ifadesiyle tek başına son dönemde yönetim alanında bir moda veya bir yönetim tekniği değildir, aksine kim olduğumuzla ilgili ve niçin başkalarına hizmet ettiğimiz gibi soruların bir yanıtıdır. Bu anlayış, yönetim alanındaki değerlerin derinlemesine yeniden bir düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Yeni Kamu Hizmeti anlayışı demokrasiyi, vatandaşlığı ve kamu yararına dönük hizmet etmeyi tamamen bir öncelik haline getiren teorik bir çerçevedir. Yeni Kamu Hizmeti anlayışı, Geleneksel Kamu Yönetimine ve işletmeci uygulamalara dayalı Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımına karşı önemli ve uygulanabilir bir alternatif sunmaktadır. Kamu yönetiminde hem teorik çalışmaları hem de uygulanan yenilikleri esas alan ve diğer yaklaşımlarla mukayese edilmeye uygun farklı bir kamu yönetimi anlayışı (Denhardt ve Denhardt, 2007: 189) olarak durmaktadır.

Yeni Kamu Hizmeti anlayışı, demokrasiye içkin değerlerle birlikte kamu yararı ilkesinin kamu yönetiminde öncelikli ideal değerler olarak esas alınması gerektiğini savunur (Denhardt vd., 2009: 1269). Yeni Kamu Hizmeti anlayışı, kamu yöneticileri tarafından demokratik değerlerin ve vatandaşlığın açıkça dikkate alınmasıyla topluluklar oluşturmak, vatandaşları yönetime katmak ve hükümetin daha etkili çalışmasını sağlamak açısından yararlı bir modeldir (Denhardt ve Denhardt, 2015: 1). Yeni Kamu Hizmeti anlayışı demokratik değerleri vurgulu bir kamu yönetimi anlayışını savunmaktadır.

Denhardt ve Denhardt'ın esas hedefleri, kamu yönetimini demokratik bir zeminde yeniden inşa etmenin yanında giderek yerleşik hale gelen devletin işletme mantığıyla işletilmesi düşüncesini de yıkmaktır. Bu çerçevede 2000'li yılların başında Yeni Kamu Hizmeti geliştiren Denhardt ve Denhardt, müşteri değil vatandaş odaklı şekilde kamu yararı temelinde vatandaşlara hizmet etmeyi amaçlayan bir kamu yönetimi anlayışdır (Zengin, 2015: 66). Yeni Kamu Hizmeti anlayışı kapsamında devletin rolü

demokratik ve sosyal kriterlere odaklanmaktır. Devletin rolü, ortak değerler yaratmak için vatandaşların ve diğer grupların çıkarları arasında aracılık etmektir (Denhardt ve Denhardt, 2003: 4-5).

2003 yılında R. Denhardt ve J. Denhardt tarafından ortak kaleme alınan “The New Public Service: Serving Rather than Steering” (Yeni Kamu Hizmeti: Dümen Tutmak Yerine Hizmet Etmek) başlığını taşıyan kitap yayımlanmıştır. Bu kitaplarında teorisyenler hem modellerinin ilkelerinden hem de Yeni Kamu Hizmeti anlayışının dayandığı modern teorik yaklaşımlardan söz etmektedirler. Bu dört temel teorik yaklaşım: “Demokratik Vatandaşlık”, “Sivil Toplum ve Topluluk Modeli”, “Örgütsel Hümanizm” ve “Yeni Kamu Yönetimi ve Postmodern Kamu Yönetimi” olarak sıralanmıştır (Denhardt ve Denhardt, 2007: VII; Denhardt ve Denhardt, 2000: 552).

Denhardt ve Denhardt Yeni Kamu Hizmeti anlayışının yedi temel ilkeden oluştuğunu belirtmektedirler. Bu ilkeler (Denhardt ve Denhardt, 2000; 2003; 2007);

- Müşterilere değil, vatandaşlara hizmet etmek,
- Kamu yararını amaçlamak: “kamu yararı bir ürün değil, amaçtır”,
- Vatandaşa girişimcilikten daha fazla önem vermek,
- Stratejik düşünmek demokratik hareket etmek,
- Hesap verebilirlik basit bir şey değildir,
- Yönlendirmek yerine hizmet etmek,
- Verimliliğe değil, insana değer vermek şeklinde sıralamaktadır.

YENİ KAMU HİZMETİ ANLAYIŞINDA DEMOKRASİ

Bugün artık liberal, muhafazakâr, sosyalist, anarşist ve hatta faşistler bile demokrasinin nimetlerinden söz etmeye ve kendi demokrasi yaftalarını göstermeye oldukça istekli görünmektedirler. Gerçekten de 20. yüzyılın sonlarından itibaren temel ideolojik yapıların sarsılması ve yıkılmasının ardından demokrasinin daha güçlü bir şekilde sahneye çıkışı gerçekleşmiştir. Sosyalizmin eski görkemini kaybetmesi ve kapitalizmin sonuçlarının sorgulanmaya başlamasıyla birlikte bu tablo içinde demokrasi, tek istikrarlı ve sağlıklı ilke olarak önem kazanmıştır (Heywood, 2016: 115; Genç, Yılmaz ve Artuç, 2013: 757).

Demokrasi üzerine düşünceleriyle öne çıkan Mill’e göre (2017: 103), en iyi yönetim şekli, egemenliğin ya da son kertede en üst denetleme gücünün, toplumunun tümünde bulunduğu ve her vatandaşın o nihai egemenliğin kullanılmasında sadece söz sahibi değil, yönetimde bizzat görev almaya çağrıldığı yönetimdir. Dolayısıyla iyi bir yönetim, halka dayanan ve vatandaşların yönetime katılımlarını sağlayan bir demokrasi olarak görülmektedir. Mill gibi birçok düşünür, vatandaşların yönetime katılımlarını demokrasinin hayati ve gerekli bir bileşeni olarak değerlendirmektedir (Denhardt ve Denhardt, 2007: 63).

Genel açıdan demokrasi, halkın çıkarlarının üstün tutulduğu bir siyasal sistemi ifade etmektedir. Ancak geniş açıdan düşünüldüğünde çok farklı demokrasi yaklaşımları da bulunmaktadır. Örneğin, demokrasiyi serbest seçimler, basın özgürlüğü, seyahat özgürlüğü ve muhalefet gibi kavramlarla ilişkilendiren yaklaşımlar olduğu gibi, onu “halk yönetimi” olarak değil, hükümet politikalarının halkın çıkarlarına göre yürütülmesi biçiminde değerlendiren yaklaşımlar da bulunmaktadır. Demokrasi, vatandaşların yöneticileri üzerinde yüksek derece kontrole sahip oldukları bir yönetim sistemidir (Denhardt et. al., 2014: 3). Demokrasi idealinin tam anlamıyla pratiğe dökülemediğini savunan görüşler de vardır. “Halk tarafından yönetim” olarak formüle edilen demokrasi, bütün yetişkin vatandaşların özgür ve eşit iradeleriyle yönetime katılmaları esasına dayanmaktadır. Ancak günümüz demokrasilerinde pratiğin bu ideal demokrasi anlayışına tam olarak uyduğunu söylemek pek olanaklı değildir. Birçok araştırma ve gözlem, teori ile pratik arasında büyük bir farklılığın söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır (Kapani, 2015: 150-151). Barry’e göre (2018) “halk tarafından yönetim” gerçekleştirilmesi imkânsız bir idealdir. Bu basitçe temsilciler olmadan doğrudan demokrasinin küçük toplumlarda uygulanabilirliği biçimindeki gözlemden ibaret değildir. Bunun asıl nedeni, yönetme

eyleminin basitçe bir kişi ya da grup üzerinde yönetimi kastetmesinden ileri gelmektedir. Çünkü bütün halk yönetiyorsa, o zaman yönetilen kimdir? Burada şüphesiz kastedilen karar alma sürecine girişin belli bir sınıf ya da grupla sınırlı tutulmadığı demokraside meşruluk, bir çoğunluk kararının sonucu olarak kanunların bir işlevidir. Karar alma sürecinin herkese açık olmasının karşılığı, kimsenin keyfi şekilde siyasi sürece katılma imkânından yoksun bırakılmaması anlamına gelen siyasi eşitliktir. Demokrasiler eşit siyasi katılma idealine yaklaşma derecelerine göre farklılıklar gösterirler (Barry, 2018).

Demokrasi, süreçler ya da prosedürler açısından değil, çeşitli değerler yönünden de tanımlanabilir. Bu demokrasiye içkin değerlerin başında “bireycilik”, “eşitlik” ve “özgürlük” gelmektedir. Bireycilik, her bireyin en yüksek potansiyeline ulaşmasıdır. Bağımsızlık Bildirgesi’nde “tüm insanlara devredilmez haklar verilmiştir ve hükümetin amacı bu hakları güvence altına almaktır” şeklindeki ifade bireycilik fikrinin bir sonucudur. Demokrasinin ikinci önemli değeri olan eşitlik, herkesin yeteneklerinde ya da sahip olduklarında eşit olması değil, fakat her bireyin eşit yaşam, mutluluk ve özgürlük anlayışına sahip olduğu anlamına gelmektedir. Yönetim alanında eşitlik ise zenginlikten ya da statüden kaynaklanan farklılıkların bir grubu diğerine tercih etmek için doğru ölçütler olmadığını göstermektedir. Bir demokraside herkes yönetimden adil sonuçlar bekleme hakkına sahiptir. Demokrasinin üçüncü temel değeri olan özgürlük, bireylerin kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahip olması demektir. Özgürlük, kısıtlamaların olmamasından daha fazlasıdır ve kişinin kendi amaçları doğrultusunda harekete geçme imkânına sahip olmasıdır (Denhardt et. al., 2014: 3-4). Habermas’a göre demokrasi, sınıfsal mücadelenin bir sonucudur. Bu yüzden toplumsal dokudan izler barındırır. İnsanların ahlakı, hukuku ve siyasi özerkliği gelişmiş, düşünce ve ifade özgürlüğü, aklın ve fikirlerin kamusal kullanımı pekişmiştir. Bu süreçte demokratik hukuk devleti gelişim göstermiştir. Habermas, zamanla özgürlüklerin güvencesi olan bu demokratik yapıların niteliklerini kaybederek sadece kendi varlıklarını devam ettirme sürecine girdiklerini ileri sürmektedir. Habermas’a göre demokrasinin temeli sivil toplumdur ve kurumsal çerçevesi de anayasadır. Demokrasinin varlığını vatandaşların yönetime katılımına bağlayan Habermas, her şeyi bütünüyle vatandaşlara bağlamayıp, onları bir arada tutan şeyin anayasalar olduğunu belirtmektedir (Çağla, 2021: 277). İlk olarak, Habermas demokrasiyi daha toplumcu bir bağlama yerleştirerek yorumlamaktadır. Oysa Denhardt ve Denhardt demokrasiyi daha bireyci biçimde ele alıp incelemektedir. Bu yönüyle Habermas’ın demokrasi anlayışından farklılaşmaktadır. İkinci olarak, Habermas anayasalarla desteklenmeyen bir demokrasinin eksik kalacağından söz etmektedir. Buna karşın Yeni Kamu Hizmeti anlayışı kapsamında sunulan demokrasinin süreklilik kazanması adına anayasaların işlevi konusuna girilmez. Dolayısıyla demokrasinin hukuksal yönü üzerinde çok fazla durulmaz.

Denhardt ve Denhardt’ın diyalog ve müzakereye dayalı biçimde katılımı öne çıkaran demokrasi anlayışları ile Habermas’ın özgürleşme, bireyleşme ve tahakkümsüz ilişkilerin geliştirilmesini amaçlayan iletişimseleylem teorisi (Denhardt ve Denhardt, 1979: 108) üzerinden şekillendirdiği müzakereci demokrasi büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Müzakereci demokrasinin temel vurgusu müzakere ve diyalog süreciyle vatandaşları karar alma sürecine dâhil etmektir. Burada vatandaşlar özne, karar alma sürecine katılma ise özneler arası iletişim sürecidir (Çağla, 2021: 277). Katılım eylemi, kamusal alan üzerinden özneler arası iletişim/konuşma ile sağlanır. Kamusal alan, vatandaşların ortak sorunları üzerine müzakere bulundukları ve devletten ayrı, ilkesel düzeyde devlete karşı eleştirel düşüncelerin dile getirildiği yerdir (Özbek, 2018). Habermas’ın müzakereci demokrasi anlayışından beslenmelerine rağmen Denhardt ve Denhardt’ın çalışmalarında açık ve detaylı şekilde bunu görmek pek mümkün değildir. Oysa diyalog ve müzakere kavramlarıyla demokratik katılımı gerçekleştirme söylemleri Habermas’ın müzakereci demokrasi yaklaşımıyla uyumludur. Yeni Kamu Hizmeti anlayışının öncesine dönüldüğünde Denhardt, 1979 ve 1981 tarihli çalışmalarında Eleştirel Teoriye ve Habermas’ın görüşlerine sıklıkla yer vermekte ve Eleştirel Teorinin kamu yönetimine aktarılmasını tartışmaktadır. 2000’lere gelindiğinde ise Denhardt ve Denhardt’ın Habermas’ın görüşleriyle şekillenen müzakereci demokrasi anlayışını Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokrasi yorumuyla harmanladıkları fakat bunu açıkça dile getirmekten de kaçındıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla hem Eleştirel Teorinin hem de Habermas’a dayandırılan demokrasi görüşlerinin Yeni Kamu Hizmeti anlayışı içinde giderek silikleştiği görülmektedir.

Demokratik yönetim kapsamında daha geniş bir halk katılımını teşvik etmenin ve gerçekleştirmenin hem normatif hem de araçsal birtakım nedenleri mevcuttur. Normatif açıdan,

vatandaşların yönetime katılımı demokratik normlarla ve değerlerle tutarlıdır. Demokrasi, katılım kavramı üzerine kuruludur ve vatandaşların yönetime katılımlarını güçlendiren her faaliyet demokrasiyi güçlendirmektedir. Araçsal açıdan ise, vatandaşların katılımıyla belirlenen politika ve programlar, vatandaşlar tarafından daha fazla desteklenir ve içselleştirilir. Bu durum aynı zamanda mevcut program ve politikaların uygulanmasını da kolaylaştırır (Denhardt et. al., 2020: 598). Yeni Kamu Hizmeti anlayışında vatandaşlar artık sadece klasik hizmet alıcısı değil, hizmetleri talep eden ve bilgi kaynağı işlevi gören kimselerdir. Ayrıca vatandaşlara sunulan bilgiler tüm vatandaşlar arasında sürekli ve eşit olmayabilir. Bu bilgi asimetrisi ortamında vatandaşların sahip oldukları bilgiler yöneticilerinkiyle genelde eşdeğer değildir (Rauh, 2017). Dolayısıyla vatandaşların sahip oldukları bilgiler yetersizse ve eşdeğer değilse, katılımcı demokrasinin sağlıklı şekilde tesis edilmesi zorlaşır.

Denhardt ve Denhardt'a göre; Geleneksel Kamu Yönetimi yasal ve siyasal standartlara, Yeni Kamu İşletmeciliği piyasa ve ekonomik kriterlere ve Yeni Kamu Hizmeti anlayışı ise demokratik ve sosyal kriterlere odaklanmaktadır. Yakın zamana kadar Yeni Kamu İşletmeciliği piyasa ve ölçüm sorularına dikkat çekmiştir. Fakat idari performansı değerlendirmek için en önemli kriter, kamu görevlilerinin kamu yararını ne kadar etkili şekilde gerçekleştirdiğidir. Yasal ve siyasal standartlara, ekonomik kriterlere ilgiyi sürdürmek önemlidir, ancak kamusal "faaliyetlerin merkezine vatandaş söylemini ve kamu yararına dönük kamu hizmeti kavramını yerleştirmek zorunludur. Hepsinden de önemlisi öncelikle demokrasinin esas kılınması gerekir (Denhardt ve Denhardt, 2001).

Denhardt ve Denhardt kamu yönetimi modellerinin temeline demokrasiyi yerleştirirler. Ancak halkın yönetimine ve onun nasıl yönetmesi gerektiğine karar verildikten sonra, bu yönetimin sınırlarını da belirlemek gerekir. Hangi konularda halkın karar alma yetkisi bulunmalıdır? Hangi konuların bireysel vatandaşlara bırakılması gerekir? Bu soruların cevabı kamusal alan ve özel alan arasındaki ilişkiye göre verilmektedir. Bireycilik temelinde şekillenen demokrasi modelleri, dar bir yaklaşımla demokrasinin siyasi yaşam ile sınırlandırılmasını tercih etmektedir. Diğer taraftan, sol ideolojilerden beslenen demokrasi modellerinde ise durum farklıdır. Örneğin, radikal demokrasi modeli, demokrasiyi daha geniş kapsamlı yorumlayarak onu, toplumsal varoluşun bütün alanlarına uygulanabilir genel bir ilke olarak görmektedir. Vatandaşların, kendi yaşamlarını etkileyen her türden karara katılma hakkına sahip oldukları varsayılmaktadır (Heywood, 2016: 128). Oysa demokrasi modelleri arasındaki önemli farklılıklar, kamusal alan ile özel alan tartışmasından ileri gelmektedir. Kamusal alan konusu Habermas'ın çalışmalarında yoğun şekilde işlenmektedir.¹ Bu aşamada Yeni Kamu Hizmeti anlayışı demokrasinin hangi modelini benimsediğini açıkça belirtmemektedir. Fakat Habermas'ın iletişim eylem teorisi, müzakere ve diyalog kavramları sıkça vurgulanmaktadır (Thompson, 2017). O yüzden, Denhardt ve Denhardt'ın müzakereci demokrasi modeline yakın durdukları söylenebilir. Burada iki nokta dikkat çekicidir. Birincisi, Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokrasi modeli net olmamakla birlikte müzakereci demokrasiyi benimsediği ileri sürülebilir. Diğer yandan, bireycilik ve özgürlük kavramlarının vurgulanmasından dolayı liberal demokrasiye de kapılarını tamamen kapatmadıklarından bahsedilebilir. İkincisi, Yeni Kamu Hizmeti anlayışı bağlamında Denhardt ve Denhardt, kamusal alan ve özel alan tartışmasına girmedikleri için, vatandaşların hangi düzeyde ve ne ölçüde karar alma süreçlerine dâhil olmaları gerektiği konusu muğlâk kalmaktadır. Daha geriye gidildiğinde Denhardt'ın 1981 tarihli çalışmasında Habermas'ın kamusal alan söylemlerine destek verdiği görülmektedir. Hatta Denhardt, kamusal alandan hareket ederek kamu kurumları, kamu görevlileri ve hizmet alıcıları ile vatandaşlar arasında iletişime ve demokratik bölüşüme izin veren bir yapıyı kurgulamaktadır (Denhardt, 1981; Zengin, 2015: 61). Ancak bu görüşlerin 2000'li yıllarda ortaya atılan Yeni Kamu Hizmeti anlayışına aktarıldığına dair açık bir referans söz konusu değildir.

YENİ KAMU HİZMETİ ANLAYIŞININ KAMU YÖNETİMİNDE DEMOKRASİ SÖYLEMİ

Demokratik Kamu Yönetimi

Yeni Kamu İşletmeciliğini tercih eden birçok ülke, demokrasinin ciddi biçimde değiştiğini tecrübe etmiştir. Devlet bir işletme değildir ve olmayacaktır. Bir demokraside temel görev kamu yararını

¹ Habermas'a göre kamusal alan, bireylerin kendi özel alanlarından çıkıp eşit vatandaşlar biçiminde tartışmaya dahil olabildikleri, sosyal, kültürel ve siyasi her çeşit konuda düşüncelerini ileri sürebildikleri, özgür tartışmanın sürdürülebildiği alan şeklinde ele alınır. Ona göre, burjuva sınıfına özgü olarak meydana gelen ve gelişen bu alan, rasyonel tartışmayla vatandaşlar arasındaki sorunların çözümü için uzlaşmanın kurulabilmesine imkân sağlar. Bu açıdan demokrasinin yapı taşıdır. Kamusal alan, vatandaşların kendi kaderlerini özgür tartışma üzerinden tayin edebildikleri, rasyonel politik iradenin oluştuğu alandır (Torun, 2020: 222-223).

gözetmektir (DeLeon ve DeLeon, 2002: 240). Denhardt ve Denhardt'ın kitaplarının ilk cümlesi bu düşünceye paralel biçimde şu ifadeleri içermektedir: "Devlet; bir işletme gibi yönetilmemeli, demokrasiyle yönetilmelidir" (Denhardt ve Denhardt, 2007: 3). Bu ifade Yeni Kamu Hizmeti anlayışını özetler niteliktedir. Çünkü demokrasi, Denhardt ve Denhardt'ın kamu yönetimi alanında hayata geçirmeyi arzuladıkları yegâne temel değerlerden birisidir. Bu kaygılarını Yeni Kamu Hizmeti anlayışıyla ilgili olan hemen her çalışmalarında görmek mümkündür.

Kamu yönetimi teorisyenleri tarafından demokratik bir yönetim tesis etme isteği her zaman ilgi görmüştür. Çünkü kamu yönetimi için uygun olan onun tüm kurumlarıyla demokratik şekilde işleridir. Demokratikleşmenin yalnız kamu sektörünün değil, her türden kuruluşun ayakta kalabilmesi için gerekli olduğu düşüncesi giderek güçlenmiştir (Denhardt et. al., 2014: 315). Dolayısıyla Yeni Kamu Hizmeti anlayışı bağlamında sadece kamu yönetiminin değil, her türlü örgütün varlığını sürdürmesinin yegâne yolu demokratik biçimde örgütlenmektir.

Demokratik yönetim tartışmalarına açıklık getirmek isteyen Denhardt ve Denhardt, demokratik kamu yönetimi ile işletme yönetimi arasında bulunan çeşitli farklılıklara değinmektedirler. İlk olarak, kamu yönetimi ile işletme yönetimi arasında hizmet edilen amaç yönünden farklılık bulunmaktadır. İkinci olarak, demokratik bir toplumda kamu hizmetleri birçok grup ve bireyin karar alma sürecine dâhil edilmesini gerektirirken, işletme yönetiminde kararların bir kişi ya da küçük bir grup tarafından hızlıca alınması mümkündür. Üçüncü olarak, demokratik bir toplumda kamu hizmetlerine hem basın hem de vatandaşlar tarafından çok daha fazla ilgi duyulur ve bu yüzden kamu hizmetleriyle ilgili süreç daha görünür şekilde gerçekleşir (Denhardt et. al., 2014: 6-8). Denhardt ve Denhardt tarafından işletme yönetimi ile kamu yönetimi karşılaştırması üzerinden demokratik bir kamu yönetiminin işleyiş sürecinin değerlendirildiği görülmektedir. Burada demokratik bir toplumda kamu hizmetlerinin karmaşık ve çok taraflı bir karar alma sürecinin ürünü oldukları, daha karmaşık ve toplum odaklı bir amaca dönük oldukları ve daha çok ilgi uyandırdıkları ifade edilmektedir.

Box'a göre, günümüzde liberal kapitalist demokrasi modeli baskındır ve alternatif söylemleri sürekli baskılamaya çalışmaktadır. Her toplumsal düzeyde ekonomik verimlilik ve fayda – maliyet rasyonelliği dayatılır. Bu süreç söylemin ve yönetsel karar almanın adeta sınırlarını tayin etmektedir. Aynı zamanda bireylere, toplumsal düzene zarar verirken çevreyi de tahrip etme eğilimindedir. Ancak bu temel yapı ya da statüko, insanlara akla uygun bir anlayış şeklinde sunulan yüzeysel bir gerçeklikten (Zengin, 2008: 13) ibarettir. Dolayısıyla Yeni Kamu Hizmeti anlayışının eleştiri tahtasına yerleştirdiği liberal demokrasi modelini mevcut iktisadi arka planıyla birlikte bir bütün olarak ele almak gerekir. Ancak böyle bir yaklaşımla liberal demokrasi anlayışının yerine daha katılımcı, vatandaş odaklı bir demokrasi modeli inşa edilebilir.

Neoliberalizmin demokrasi yaklaşımının kamu yönetimi açısından taşıdığı temel olumsuzluk demokrasinin içeriği hakkındadır. Demokrasinin biçimsel boyutu daha çok vatandaşların iradelerini ortaya koymalarını sağlayan mekanizmaların hayata geçirilip geçirilmediğiyle ilgilidir. Oysa önemli olan, vatandaşlara sağlanan hakların genişletilip genişletilmediği ve devletin vatandaşların taleplerine yanıt verecek bir kapasiteye ulaşip ulaşmadığının tartışılmasıdır. Yönetişimle harmanlayarak sunulan demokrasi, özünde biçimsel boyutta kalmaktadır. Oysa demokrasinin içerik yönünden değerlendirilmesinin ölçütü vatandaşlara tanınan hakların gelişkinliğidir. Dolayısıyla Neoliberalizmin gölgesi altında gerçek manada bir çoğulculuk ve katılım sağlamak pek mümkün değildir (Ataay, 2007: 170). Demokrasiyi ve vatandaşlığı odağına alan Yeni Kamu Hizmeti anlayışının, Neoliberalizmin bu değerlere dönük taşıdığı olumsuzlukları hesaba katmadan ilerleyebilmesi kolay değildir.

Marcuse, demokrasi konusunda önemli tespitler sunmaktadır. Kaynakların kıtlığı üzerine kurulan eşitsizlik ve baskı düzeni tarihsel süreç içinde belirlenmektedir. Bütüncül bir yönetmeyle imtiyazlı toplumsal gruplar tarafından toplumsal yapı şekillenmektedir. Dünya; toplumlar, insanlar ve düşünceler üzerinden tek boyutlu hale gelmektedir. Böyle bir ortamda çelişkiler belirginliğini kaybeder ve diyalektik düşünce güçleşir. Bu koşullar altında Marcuse, tek boyutlu hale gelen toplumda demokrasinin de aynı kaderi paylaştığını belirtmektedir. Demokrasi, eşitsizlikler ve çelişkilerden ibarettir ve statükoyu sürdürmeyi amaçlayan akıllı, kahraman insanların elinde şekillenmektedir. Marcuse, demokrasiyi toplumla daha fazla bütünleştirmek gerektiğinin altını çizmektedir. R. Box, Marcuse'ün demokrasi yorumuna katılmaktadır ve ona göre demokrasinin meydana getirilmesinde

elitler ve bürokrasi etkin rol oynamıştır. Bunlar, vatandaşların kamu politikalarının hazırlanması ve uygulanması sürecine katılımlarını engellemektedirler (Zengin, 2008). Hem Marcuse hem de Box, yönetici elitlerin demokrasi açısından taşıdıkları olumsuzluğa değinmektedirler. Ancak demokrasi açısından bürokrasiye ve üst düzey yöneticilere karşı takınılan bu olumsuz tutumun Yeni Kamu Hizmeti anlayışı kapsamında yerini demokrasinin, katılımın ve kamu yararının sağlayıcısı olan kamu görevlilerine bıraktığı tespit edilmektedir. Dolayısıyla Denhardt ve Denhardt tarafından iyimser bir biçimde kamu görevlilerinin katılımın artırılması ve demokrasinin güçlendirilmesine destek verecekleri varsayılmaktadır.

J. Habermas, demokratik sosyalizmin eşitçiliğinden yola çıkarak daha insani, adil ve eşitlikçi bir toplumsal yapının kurulabileceği inancını paylaşmaktadır. Aydınlanmanın olumsuzluklarının giderilmesi ve geliştirilmesi gerektiğini dile getiren Habermas, ileri kapitalist devletlerin demokratik sistemlerini eleştirmektedir. Bütün olumlu yaklaşımların aksine Batı Avrupa demokrasilerinin devletin tahakkümcü yönünü ortadan kaldırmadığını öne süren düşünür, bunu sonlandırmak ve teoriyle pratiği uzlaştırmak için çalışmaktadır. Ona göre siyasal katılım, demokrasinin en önemli kriteridir. Kurumlar demokratik şekilde örgütlenip işledikleri sürece, bu kurumları meydana getiren bireyler de bu fikirleri benimser ve demokrasi kültürü tesis edilebilir. Sadece kurumların hukuksal açıdan demokratik olmaları yeterli değildir. Her bireyin hem bulundukları kurumlarda hem de ulusal çapta yönetime katılmaları gerekir. Demokrasinin yaşayabilmesi, olgusal eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına dönük çabalara bağlıdır. Bu da en üst sayıda vatandaşın filli ve etkili şekilde yönetime katılımlarıyla gerçekleşebilir (Çağla, 2021).

J. Habermas'a göre işleyen bir demokraside şart olan katılım, insanın kendi kaderini tayin etmesine ilişkindir ve böylelikle demokrasinin değeri artar. Katılım, insanların zor ve belirsiz koşullar altında kendisini özgürleştirme sürecinde önemli bir role sahiptir. Ancak salt haliyle katılım, bir değer değildir ve Habermas tarafından katılıma yüklenen değer özünde özgürleşmedir. Katılım, toplumsal mücadele alanında ezilen kesimlerin haklarını aramalarının önündeki engelleri kaldırdığı ve mücadeleyi kolaylaştırdığı ölçüde toplumsal bir kazanım şeklinde değerlendirilebilir. İşte bu koşullar altında katılım, toplumsal bir değer haline gelebilir. Buna karşın, tahakküm ilişkilerinin sürdürülmesine izin veren, kontrollü bir katılımın olumlu toplumsal çıktılar sunması olanaklı değildir. Günümüz koşullarında topluma göstermelik bir katılım özgürlüğü sağlamanın topluma yararlı olmasını beklemek anlamsızdır (Şener, 2005: 20). Habermas'ın demokrasi kapsamında katılıma yüklediği anlam, toplumun özgürleşmesine hizmet etmesidir. Dolayısıyla burada Habermas'ın tahakküm ilişkilerini ortadan kaldırıp insanların/toplumun özgürleşmesini savunan temel görüşe bağlı kaldığı söylenebilir. Katılımı anlamlı kılan, toplumsal tahakküm ilişkilerinin ortadan kaldırılmasına ve toplumun özgürleşmesine katkı sunmasıdır. Ancak Yeni Kamu Hizmeti anlayışının katılımı toplumu özgürleştirme aracı olarak değil, daha çok halkın yönetime dâhil edilmesi olarak ele aldığı anlaşılmaktadır. Hatta Denhardt ve Denhardt, farklı toplumsal gruplar arasında eşitsizliklerin ve zayıf toplumsal grupların yönetime katılımlarının önündeki engellerin ortadan kaldırılmasına ilişkin herhangi bir çözüm de sunmamaktadırlar. Habermas'ın katılım konusundaki değerlendirmeleri üzerinden Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokratik katılım vurgusuna bakıldığında, liberal demokrasi anlayışının aksayan yönlerini kısmen ortadan kaldırmak amacıyla biçimsel bir girişim olarak durduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

DeLeon ve DeLeon, Denhardt'ın yönetimin demokratikleşmesi düşüncesine katılmakta ve Amerikan değerlerinin temel faydacılık motifine bir göndermede bulunmaktadır. Bu düşünceye göre, kamu yönetiminin demokratikleşmesi örgütsel üretkenliği de artırmaya hizmet etmelidir. Onlara göre J. S. Mill bile demokrasinin erdeminin hayırsever diktatörlükten yalnızca daha adil değil, aynı zamanda daha üretken olması gerektiğini savunmaktadır (DeLeon ve DeLeon, 2002: 237). Bu durum Amerikan değerleri içinde verimlilik fikrinin ne oranda güçlü olduğunu göstermekte ve demokrasinin bile daha üretken bir yapıya hizmet etmesi gerektiğine işaret etmektedir. Belki de Denhardt ve Denhardt'ın Yeni Kamu Hizmeti anlayışıyla geliştirmeye çalıştıkları kamu yönetimi modelinde verimliliği tamamen bir kenara bırakamamalarının asıl nedeni bu olabilir. Çünkü verimliliğin Amerikan değerlerinin temel kavramlarından birisi olduğu ortadadır. Demokrasinin bile örgütsel üretkenlik ve verimlilik bağlamında ele alındığı görülmektedir. Denhardt ve Denhardt, Yeni Kamu Hizmeti anlayışı bağlamında verimliliğin tek başına öncelikli bir değer haline getirilmesine karşı çıkmaktadırlar. Yoksa verimliliğin tamamen göz ardı edilmesine karşı değillerdir. Dolayısıyla bu açıdan Denhardt ve Denhardt'ın Amerikan

değerlerinden ve bu çerçevede şekillenen yönetim anlayışının etkilerinden tam olarak sıyrıldıklarını söylemek güç görünmektedir.

Vatandaşların Yönetime Katılımı

Yeni Kamu Hizmeti anlayışı, vatandaşların yönetime katılmasını ve toplumun organize edilmesini savunmaktadır (Akdoğan, 2014: 365). Toplumsal ihtiyaçları karşılayan politikalar ve programlar oluşturmada yol, çeşitli rol ve sorumluluklar belirleyip amaçlara ulaşmak için belirli adımları atmaktan geçmektedir. Burada önemli olan yeni politikalar oluşturup uygulanmasını devlete bırakmaktan ziyade tüm tarafları söz konusu politika etrafında bir araya getirebilmektir. Bu kapsamda devlet yenilenmiş bir vatandaşlık gururu ve sorumluluğu duygusunu tesis edebilir. Tüm taraflar katılım, iş birliği ve yeni fırsatlar yaratmak için birlikte çalıştıkça söz konusu vatandaşlık gurur ve sorumluluğu daha büyük bir gönüllüğün kurulmasına zemin hazırlayabilir (Denhardt ve Denhardt, 2000: 555; Denhardt ve Denhardt, 2020: 617-618). Bunun için vatandaşları yönlendiren, cesaretlendiren, sorumluluk veren bir liderlik yaklaşımının geliştirilmesi gerekir (Akçakaya, 2018: 189).

Denhardt ve Denhardt bunun nasıl başarılabileceğini de ortaya koymaya çalışır. İlk etapta siyasi liderliğin, vatandaşları sorumluluğunu güçlendirmek ve topluluk bağlarının inşası sürecinde yer alan grup ve üyeleri desteklemek biçiminde açık ve önemli bir rolü bulunmaktadır. Devlet topluluk oluşturamaz fakat etkili ve sorumlu vatandaşlık faaliyetleri için uygun bir zemin hazırlayabilir. Bu durumda amaç, devletin açık, erişilebilir ve duyarlı olduğundan, vatandaşlara hizmet etmek için faaliyet gösterdiğinden ve vatandaşlar için fırsatlar yarattığından emin olmaktır (Denhardt ve Denhardt, 2000: 555). Vatandaşları güçlendirmek, Yeni Kamu Hizmeti anlayışının üzerinde durduğu geleneksel olmayan katılım yönteminin odak noktasıdır (Rosenbloom vd., 2015: 198). Devletin vatandaşlarıyla güçlü ilişkiler kurması, vatandaşlarını güçlendirmesi, vatandaşların yönetime katılımını kolaylaştıran ve artıran adımlar atması Yeni Kamu Hizmeti kapsamında devlete yüklenen etkin bir rol olarak görülmektedir. Devletin vatandaşlara dönük etkin kamu hizmeti sunmasının yanında, onları yönetime dahil etmesi ve aktif bir biçimde elindeki yönetme yetkisini vatandaşlarıyla bölüşmesi arzu edilir. Ancak bu aşamada, devletin elindeki yetkileri hangi oranda halkıyla bölüşeceği ya da bu konuda hangi ölçüde istekli davranacağı önemli bir konudur.

Yeni Kamu Hizmeti anlayışının birincil odak noktası vatandaş katılımını sağlamak ve topluluk oluşturmaktadır. Vatandaşlar ne doğru politikalara engel olurlar ne de bir maliyet azaltıcı araç olarak değerlendirilebilirler. Aksine vatandaşların yönetime katılımı, demokratik bir yapı içinde yönetsel sürecinin önemli ve bir o kadar da gerekli bir unsuru olarak ele alınmalıdır. Bu şekilde insanlar kendilerini devletin birer tüketicisi, müşterisi veya yararlanıcısı şeklinde değil, birer vatandaşı gibi hissedip değerlendirirler. Demokratik bir sistemde vatandaşlar sadece kısa süreli ihtiyaçlarını gidermek için değil, yönetim sürecinin bizzat içinde yer alabilmek için de devletten istekte bulunurlar. Hatta bir ülkede kamu hizmetlerine değer kazandıran yegâne şey vatandaşlarla hayata geçirilen etkileşimin kendisidir (Denhardt ve Denhardt, 2007: 114-115). Bu bağlamda devletin demokratik hareket etmesi demek, toplumsal sorunlara çözümler üretirken diyalog yaklaşımını kullanabilmesi demektir (Pratama ve Kalalinggi, 2019: 141).

Bürokrasinin Rolü

Kamu görevlileri; halk sağlığından güvenliğe, çevre kalitesinin yükseltilmesinden daha birçok farklı kamu hizmetine kadar geniş bir sorumluluk alanına sahiptir. Nihayetinde hem onlar hem bizim için işlerin ne kadar verimli yapıldığı değil, daha iyi bir yaşama nasıl katkı sağlandığı daha önemlidir (Denhardt ve Denhardt, 2007: 4).

Denhardt, kamu yönetiminin geleceğine hem bir projeksiyon tutmakta hem yeni bir perspektif kazandırmaya çalışmaktadır. Kamu yönetiminin geleceğine odaklanarak bu süreçte temel uğraşın demokrasiyi modern koşullara uygun hale getirmek olması gerektiğini iddia etmektedir. İlk olarak, kamu yöneticileri hem katılımı artırmalı hem de demokrasiyi yaygınlaştırmaya dönük çabaları desteklemelidir. Bu kamu yönetiminin köklerine dönmesi anlamına gelmektedir. İkinci olarak, demokratik vatandaşlık güçlendirilmelidir. Üçüncüsü, kamu yöneticileri daha demokratik örgütlenme ve yönetim biçimleri geliştirmeye öncülük etmelidir. Burada “yetkilendirme” kavramı kamu yönetimi misyonunun ayrılmaz bir parçasıdır ve demokrasi kapsamında kamu kurumlarının ve vatandaşların

yetkilendirilmesi gerekir. Dördüncü olarak, kamu yönetimi eğitimi ve uygulamasına dâhil olanların teori ve pratiğin bütünleşmesine katılmalıdırlar. Son olarak, vatandaşlar ve kamu görevlileri tüm dikkatlerini kendi rollerine vermelidir (Denhardt, 1999). Denhardt ve Denhardt tarafından 2000'lerin başında geliştirilen Yeni Kamu Hizmeti anlayışının temellerinin aslında büyük oranda 1999 yılında R. Denhardt tarafından bireysel olarak kaleme alınan eserde atıldığı görülmektedir.

Denhardt ve Denhardt, demokrasinin geliştirilmesi ve katılımın güçlendirilmesi sürecinde kamu görevlilerine önemli bir görev yüklerken demokrasi ile bürokrasi arasındaki çatışmalı alanlara da çok fazla değinmemeyi tercih etmektedir. Oysa Denhardt (1981) erken dönem çalışmalarında bürokratik yapının dönüştürülmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. O'na göre bürokratik örgütlenme, kendine has kurallarıyla dışa kapalı bir örgüt görünümündedir. Ne kendi içinde ne de dış çevresiyle güçlü ve yararlı ilişkiler geliştiren bürokratik örgütlenmenin dili de paylaşıma dönük değildir. Bunu aşmanın yolu, demokratik bir kamu yönetimi/hizmeti geliştirmektir (Denhardt, 1981; Zengin, 2008: 19). Böylelikle Denhardt, bürokrasinin içinde bulunduğu dışa kapalılıktan, saplanıp kaldığı kuralcı yapısından ve yabancılaşmadan kurtuluş yolu olarak demokratik bir örgütlenmeyi önermektedir. Aslında Yeni Kamu Hizmeti anlayışında kamu yönetiminin demokratik şekilde örgütlenmesi gerektiği sıkça vurgulanmaktadır. Burada iki aşamalı bir süreç ortaya çıkmaktadır. Birincisi, kamu yönetiminin demokratik bir örgütlenme ve çalışma disiplinine kavuşturulması gerektiğidir. İkincisi ise, demokratik bir kamu yönetiminde görev alan kamu görevlilerinin demokrasiyi koruması, yaygınlaştırması ve vatandaşların yönetime katılımlarını sağlamasıdır. Ancak dikkat çekici olan konu, Denhardt'ın 1981 tarihli çalışmasında bürokratik örgütlenmeyi ve temel açmazlarını ele aldığı kadar kamu yönetimini demokratik bir zemine oturtma çabası olarak sunulan Yeni Kamu Hizmeti anlayışı kapsamında bürokrasiye ve bürokratik işleyişe yeterince değinmemesidir. Bugün itibarıyla kamu yönetimine eleştirel bir açıdan bakılmakta ve demokrasiyle uyumlu şekilde geliştirilmesi arzulanmaktadır. Bunun için ilk etapta bürokrasinin katı hiyerarşik yapısının ortadan kaldırılması gerektiği ileri sürülmektedir. Pek çok araştırmacı bürokrasinin çöküşünü ve ölümünü ilan etse de kamu kurumları hala oldukça hiyerarşıktır ve bu durum onları demokratikleşmeye karşı dirençli hale getirmektedir. Gerçekten de demokratik bir söylemin kurulabilmesi için katılımcılar arasında daha yatay eksenli ilişkilerin kurulması gerekir. Bunun için de kamu personel sisteminde köklü değişikliklere gidilmelidir (DeLeon ve DeLeon, 2002: 243). Kamu yönetimini demokratikleştirmek Yeni Kamu Hizmeti anlayışının önemli bir söylemidir. Ancak bunu bürokrasiye rağmen ve bürokrasiyle/kamu görevlileriyle hayata geçirmek ve daha sonrasında yine kamu görevlilerinin demokrasiyi korumasını sağlamak çok köklü ve uzun erimli bir değişimi gerektirmektedir. Oysa Yeni Kamu Hizmeti anlayışının bunu nasıl gerçekleştireceği konusunda çok fazla açıklaması bulunmamaktadır.

Bürokrasinin en yoğun biçimde eleştirilen tarafı antidemokratik nitelik gösteren karakteristik özellikleridir (Polat, 2019: 345). R. Box, katılımı engelleyen bürokrasinin ortadan kaldırılması için, dışa kapalı ve toplumdan kopuk bürokratik işleyişe karşı çıkış, diyaloga ve değişime açıklık anlamına gelen "anti-idare" yaklaşımını ileri sürmektedir. Buna rağmen değişimi sağlamak çok güçtür. Box'a göre kamu görevlilerinin parçası oldukları bürokratik mekanizmadan kopup, kendi iradeleri doğrultusunda davranmalarını beklemek hayalperestliktir (Zengin, 2008). Denhardt ve Denhardt'ın Yeni Kamu Hizmeti anlayışında iyimser bir tutum içinde kilit rol oynayan kamu görevlileri, önce Marcuse sonrasında ise Box tarafından katılımı engelleyen bürokratik yapının bir parçası olarak ele alınmaktadırlar. Demokrasinin hayata geçirilmesi ve katılımın güçlendirilmesi sürecinde bürokrasi ve demokrasi arasındaki çelişkilerin irdelenmesi önemlidir. Ancak Yeni Kamu Hizmeti anlayışında bu konuya çok fazla değinilmemiştir.

Demokratik katılım konusunda vatandaşların yönetime dâhil edilmesinde kamu görevlilerinin aktif ve destekleyici bir rol oynadıkları dile getirilir. Bu katılım süreci bilgi üretme, müzakere etme, hizmetlerin sunumunu paylaşma ve organize etme şeklinde dört faaliyetin farklı kombinasyonlarını içermektedir. Bu tür faaliyetlerin başarıya ulaşması için vatandaşların rolü ve potansiyeli konusunda açık olmak, vatandaşları dinlemek, onların görüş ve katkıları konusunda dürüst olmak önemlidir. Kamu hizmetlerinin toplumda hak ettiği değeri yeniden kazanması için siyasi ve yönetsel açıdan demokrasinin değerlerine sadık kalınmalıdır. Vatandaşların yönetime katılımının gerçekleşebilmesi için kamu görevlilerinin kendi çıkarlarını değil, kamunun çıkarlarını gözeterek hareket ettiklerine ikna olmaları gerekir (Denhardt et al., 2014: 402). Kamu yönetiminin demokratikleşmesi sürecinde üzerinde fazlasıyla durulan katılım kavramı, siyaset, demokrasi ve yönetim üçgeninin kesişim noktasında yer almaktadır. Katılım olgusunun; siyasi bilinç, demokrasi geleneği, siyasi kültür, toplumsal bünye, eğitim

düzeyi, devletin konumu ve fonksiyonelliği ile ekonomik ve teknolojik alanlarla doğrudan ya da dolaylı ilişkisi bulunmaktadır. Katılım olgusu, yaygınlığı ve etkinliği çapında yönetimin şekillenmesini ve işleyişini belirlemektedir (Parlak, 2014: 269).

Yeni Kamu Hizmeti anlayışı demokrasinin diyalog, müzakere, uzlaşma ve katılım boyutları üzerinde durmaktadır. Burada en önemli nokta ise, kamu görevlilerinin katılımın değerini kavramalarını sağlamaktır. Eğer kamu görevlileri katılım konusunda taahhütte bulunurlarsa, yönetsel uygulamaların doğrudan ya da dolaylı yönden bundan etkilenmesi mümkündür. Kamu hizmeti motivasyonu yüksek olan kamu görevlileri aynı zamanda katılımı desteklemektedir. Bu durumda kamu yönetiminde katılımın hayata geçirilmesi sağlanabilir (Genç, 2015: 142). Kamu görevlileri, vatandaşlara hizmet etmekten ve kamu yararını gözetmekten kaynaklanan çok özel bir başarı ve kişisel tatmin duygusu kazanabilirler (Denhardt et. al., 2014: 1). Ancak günümüz dünyasında tek başına başarı ve kişisel tatmin kamu görevlilerini motive etmek için pek yeterli olmayabilir. Kamu görevlilerinin demokrasinin ve katılımın hayata geçirilmesinde önemli bir misyona sahip oldukları görülmekle birlikte, onları bu konuda harekete geçirecek çok daha fazla ve güçlü motivasyon araçlarına ihtiyaç duyulabilir.

Demokratik Kamu Yönetimi Söyleminin Eleştirisi

Bugün demokratik olarak kabul edilen ülkelerde bile tam anlamıyla demokrasinin tüm devlet kademeleri ve toplumsal yaşam düzeyinde hayata geçirildiğini söylemek güçtür. Yeni Kamu Hizmeti anlayışı, kamu yönetiminin demokratik şekilde işlenmesini arzulamaktadır. Fakat Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokrasiyi kamu yönetimine uygulama konusundaki çabası beş noktada eleştirilebilir.

Birincisi, Yeni Kamu Hizmeti anlayışı demokrasinin hangi boyutu ya da hangi modelini uygulamak istediğini açık bir biçimde ortaya koy(a)mamaktadır. Katılım, müzakere, diyalog, ortak çaba gibi kavramlarla kamu yönetimine uyarlanmak istenen demokrasi anlayışının sadece ipuçları verilmektedir. Bu durum Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokrasi yorumunu muğlâk hale getirmektedir.

İkincisi, Yeni Kamu Hizmeti anlayışı vatandaşların yönetime katılımlarını ısrarla savunmakla birlikte, bunun hangi yöntemlerle ya da hangi katılım araçlarıyla gerçekleştirileceği konusunda yeterli bir açıklamada bulunmamaktadır. Sadece demokratik katılımın sağlanması için somut olarak yönetimden söz edilmektedir. Yönetişim bir açıdan yönetime katılımı sağlayan önemli bir uygulamadır. Ancak bunun dışında alternatif bir katılım yönteminden çok fazla söz edilmemektedir. Katılım kavramı pratik yönü ağır basan bir kavramdır. Yeni Kamu Hizmeti anlayışının katılım kavramını pratik açıdan yeterince somut yöntem ve araçlarla desteklememesi kavramın teorik alana sıkışıp kalmasına yol açmaktadır.

Üçüncüsü, bir ülkede kamu yönetiminin demokratikleşmesi için o ülkede siyasal sistemin de bir bütün olarak demokratikleşmesi ya da demokratikleşme eğiliminde olması gerekmektedir. Bu durum, Yeni Kamu Hizmeti anlayışının ancak demokratik ya da demokratikleşme yönünde ilerleme gösteren ülkelerde hayata geçirilebilecek bir kamu yönetimi modeli olarak kalmasına neden olmaktadır.

Dördüncüsü, Denhardt ve Denhardt yaptıkları demokrasi değerlendirmesinde demokrasinin içkin değerlerinden birisinin bireycilik olduğunu kabul etmektedirler. Ancak Yeni Kamu Hizmeti anlayışı kapsamında vurgulanan demokrasi yorumu birey merkezli değil, daha çok toplum merkezlidir. Dolayısıyla bireyciliği içkin bir değer olarak esas alan bir demokrasi yorumuyla, toplum merkezli bir demokrasi anlayışını kamu yönetimine uyarlamaya çalışmak çelişkili gibi görünmektedir.

Beşincisi, vatandaşların yönetime hangi ölçüde ya da hangi kademeye kadar katılım gösterecekleri konusunda yeterli bir açıklama yapılmamaktadır. Burada vatandaşların yönetime katılımları toplumu ilgilendiren her konuda mı gerçekleşecektir? Yoksa katılım sadece toplumun büyük kısmını ya da tamamını ilgilendiren konularla mı sınırlı tutulacaktır? Vatandaşlar sadece yerel düzeyde mi yönetime katılacaktır? Yoksa hem yerel hem de ulusal düzeyde her türlü yönetsel sürece dâhil edilecekler mi? Bu sorulara cevap verilmeksizin yapılan değerlendirmeler kavramsal düzeyde tartışmaların uzayıp gitmesine sebep olmaktadır. Burada esas çözüme kavuşturulması gereken katılımın ne şekilde, hangi araçlar üzerinden ve hangi ölçüde pratiğe dökülmek istendiğidir. Yeni Kamu Hizmeti anlayışının ise katılımın uygulama boyutunu yeterince içermediği görülmektedir.

Neoliberalizmin güçlenmesi ve Yeni Kamu İşletmeciliğinin yaygınlık kazanmasıyla kamu yönetiminde reform girişimleri artış göstermiştir. Demokrasiyi içerik ve biçim yönünden değerlendiren Ataay'a göre, Neoliberalizmin demokrasiye ilişkin birtakım olumsuzlukları söz konusudur. Biçimsel yönden demokrasi, vatandaşların iradesini ortaya koyan mekanizmaların aktif olup olmadığıyla ilgilidir. İçerik yönünden demokrasi, kamu politikalarının toplumsal ihtiyaçlara dönük olarak belirlenip belirlenmediğine ilişkindir. Bu durum, vatandaşlara sağlanan hakların gelişkinliğine dair bir değerlendirme ölçütünü ortaya çıkarmaktadır. Kamu yönetiminde reform çabalarının amacı, devleti vatandaşların gereksinimlerine yanıt verecek kapasiteye kavuşturmak olmalıdır. Oysa kamu yönetimi alanındaki reformların kamu hizmetlerinin piyasalaşması, devletin kamu hizmetlerindeki rolünün sınırlandırılması ve piyasa toplumuna geçiş çabaları, vatandaşların sosyal ve ekonomik haklarının kaybına yol açtığı gibi demokrasiye de zarar vermektedir. Dolayısıyla Neoliberalizm, katılımcı demokrasi ve geniş sosyal ve siyasal haklarla donatılan vatandaşlık anlayışıyla temelde çelişmektedir (Ataay, 2007: 165). Yeni Kamu Hizmeti anlayışı demokrasinin biçimsel yönü üzerinde yoğun şekilde durmakta ve katılımcı demokrasiyi hayata geçirmenin önemine vurgu yapmaktadır. Ancak Neoliberalizmin katılımcı demokrasiyle ve vatandaşları öne çıkaran bir kamu yönetimi anlayışıyla tam olarak bağdaşmadığı gerçeği, Yeni Kamu Hizmeti anlayışı tarafından ya görmezden gelinmekte ya da gözden kaçırılmaktadır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yeni Kamu Hizmeti anlayışı, kamu yönetimi alanında en az kamu yönetiminin kendisi kadar köklü olan kamu yararı, kamu hizmeti, vatandaşlık ve demokrasi gibi kimi değerleri yeniden kamu yönetiminin merkezine yerleştirme çabasıdır. Bu bağlamda kamu yararı, demokrasi, vatandaşlık, kamu hizmeti ve katılım kavramları ekseninde değer odaklı bir kamu yönetimi modelini önermektedir. Bu bağlamda Yeni Kamu Hizmeti anlayışı, kamu yönetimini işletmeci yaklaşımın etkisinden, teknik bir alana hapseden ve verimlilik odaklı bir bakış açısına indirgeyen anlayıştan kurtarma gayretindedir. Bu amaçla yola çıkan R. Denhardt ve J. Denhardt ikilisi, akademik yaşamlarının önemli bir kısmını Yeni Kamu Hizmeti anlayışı üzerine çalışarak geçirmişlerdir. Yeni Kamu İşletmeciliğinin bir eleştirisi olarak gelişme gösteren Yeni Kamu Hizmeti anlayışının, çok yönlü ve çeşitli bir teorik miras üzerine kurulduğu tespit edilmektedir.

Yeni Kamu Hizmeti anlayışı demokrasiyi halk yönetimi tanımıyla birlikte katılım, müzakere, diyalog ve vatandaşların yönetime aktif şekilde dahil edilmeleri boyutuyla ele almaktadır. Dolayısıyla liberal temsili demokrasinin yerine katılım ve vatandaş odaklı demokrasi anlayışının yerleştirilmesi savunulmaktadır.

Günümüzde giderek artan şekilde kamu yönetimi alanında vatandaşların müzakere süreçlerine dâhil edilmesi, kamu politikalarının oluşum sürecinde aktif rol almaları gerektiği konusunda büyük ölçüde bir fikir birliği bulunmasına rağmen, vatandaş katılımının hangi yol ve yöntemlerle sağlanacağına dair çok az çözüm önerisi mevcuttur. Bu durum Yeni Kamu Hizmeti anlayışında da göze çarpmaktadır. Bu durum Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokratik kamu yönetimi söyleminin teorik alana sıkışıp kalmasına yol açmaktadır.

Denhardt ve Denhardt, katılım ve demokrasi kavramlarını kamu yönetimindeki problemlerin çözümünde birer anahtar kelime olarak değerlendirmektedirler. Ancak gerçekte demokrasi ve katılımı tam anlamıyla hayata geçirmek ve yönetimin merkezine yerleştirmek oldukça güçtür. Buna ek olarak kamu yönetiminin demokratikleşmesiyle her türlü sorunun çözüleceğini beklemek sağlıklı bir varsayım da değildir. Burada demokrasinin koruyucuları ve uygulayıcıları olarak değerlendirilen kamu görevlilerinin, bu vazifeyi hangi ölçüde ve ne şekilde, hangi motivasyonla yerine getirecekleri de açık değildir. Ayrıca bu bakış açısı, bürokrasi ile demokrasi arasındaki çelişkileri ve sorun alanlarını da görmezden gelmek demektir.

Demokratik bir kamu yönetimi oluşturmayı amaçlayan Yeni Kamu Hizmeti anlayışı iki açıdan mevcut liberal temsili demokrasiyi eleştiriye açmaktadır. Birincisi, demokrasinin özünde halk yönetimi olduğu gerçeğinin göz ardı edildiği ve aslında kamu yönetimi başta olmak üzere halkın yönetime katılımıyla şekillenen bir katılımcı demokrasinin inşa edilmesi gerektiği dile getirilmektedir. Dolayısıyla Yeni Kamu Hizmeti anlayışı liberal temsili demokrasi modeli yerine katılımcı bir demokrasiyi savunmaktadır. İkincisi, kamu yönetiminin demokrasiyi tüm değerleriyle içselleştirmesi ve sonuçta demokratik bir kamu yönetiminin kurulması gerektiği ifade edilmektedir. Bu aşamada, Yeni Kamu

İşletmeciliğiyle kamu yönetiminin giderek antidemokratik bir yapıya dönüştüğünün altı çizilmektedir. Ancak Yeni Kamu Hizmeti anlayışı tarafından demokratik bir kamu yönetimini ve katılımcı bir demokrasiyi sağlamayı mümkün kılacak alternatif çözümlerin geliştirildiğini söylemek mümkün değildir. Özellikle halkın yönetime ve karar alma süreçlerine katılımının hangi araçlarla, hangi yol ve yöntemlerle sağlanacağı yeterince açık değildir. Katılım araçlarının neler olacağı ve halkın hangi düzeyde yönetime katılacağı konusunda da bir netlik söz konusu değildir. Yeni Kamu Hizmeti anlayışı kapsamında sıkça vurgulanan yönetim yaklaşımı bir açıdan katılım aracı olarak ele alınabilir. Ancak bu hem yeni bir katılım aracı değildir hem de yönetişimin katılımcı bir demokrasiyi sağlamaya ne kadar uygun bir araç olduğu ve katkı sağlayacağı da ayrı bir tartışma alanıdır. Bu yüzden Yeni Kamu Hizmeti anlayışının demokrasi yorumunun ve onu uygulamaya dökülecek önerilerinin zayıf kaldığı söylenebilir. Bu durum hem teori hem de pratik açısından Yeni Kamu Hizmeti anlayışını zayıflatmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçakaya, M. (2018). Yeni kamu hizmeti. İçinde M. A. Özer ve U. Ayhan (Eds.), *Kamu Yönetimi Tartışmaları* (ss. 158-202). Gazi Kitabevi.
- Akdoğan, H. (2014). Yeni kamu hizmeti anlayışının güvenlik yönetiminde uygulama alanları. *Türk İdare Dergisi*, 86(478), 359-380.
- Aksakaloğlu, Y. (2018). Yeni kamu yönetimi ve alternatif arayışlar. İçinde M. A. Özer ve U. Ayhan (Eds.), *Kamu Yönetimi Tartışmaları* (ss. 85-116). Gazi Kitabevi.
- Ataay, F. (2007). Neoliberalizm, kamu reformu ve demokrasi. İçinde Ş. Aksoy ve Y. Üstüner (Eds.), *Kamu Yönetimi* (ss.163-172), Nobel Yayınları.
- Barry, P. N. (2018). *Modern Siyaset Teorisi* (4. Baskı) (Çev: M. Erdoğan ve Y. Şahin). Liberte Yayınları.
- Bilgiç, V. (2008). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı. İçinde A. Balcı vd. (Edt.). *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar* (ss.27-46), Seçkin Yayınları.
- Çağla, C. (2021). *Demokrasi* (2. Baskı). Bilge Kültür Sanat.
- DeLeon L. and DeLeon, P. (2002). The democratic ethos and public management, *Administration & Society*, 34(2), 229-250.
- Demirel, D. (2020). Denhardt ve Denhardt: yeni kamu hizmeti yaklaşımı. İçinde H. Babacan (Eds.), *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Akademik Çalışmalar-2* (ss.273-288). Gece Kitaplığı.
- Denhardt, J. V. and Denhardt, R. B. (2000). New public service: serving rather than steering, *Public Administration Review*, 60 (6), 549-559.
- Denhardt, J. V. and Denhardt, R. B. (2007). *The New Public Service: Serving, Not Steering*. M.E. Sharpe.
- Denhardt, J. V. and Denhardt, R. B. (2015). New public service revisited, *Public Administration Review*, 75 (5), 1-9 [664-672}].
- Denhardt, J., Terry, L., Delacruz, Edgar, R. and Andonoska, L. (2009). Barriers to citizen engagement in developing countries, *Intl Journal of Public Administration*, 32, 1268-1288.
- Denhardt, R. B. (1981). Toward a critical theory of public organization. *Public Administration Review*, 41(6), 628-635.
- Denhardt, R. B. (1999). The future of public administration, *Public Administration&Management: An Interactive Journal*, 4(2), 279-292.
- Denhardt, R. B. and Denhardt, J. V. (2001). The new public service: putting democracy first, *National Civil Review*, 90(4), 391-400.

Denhardt, R. B. and Denhardt, J. V. (2003). The new public service: an approach to reform, *International Review of Public Administration*, 8(1), 3-11.

Denhardt, R. B., Denhardt, J. V. and Blanc, T. A. (2014). *Public Administration: An Action Orientation*. Boston-USA: Wadsworth Cengage Learning.

Dong, L. (2015). *Public Administration Theories: Instrumental and Value Rationalities*. New York: Palgrave Macmillan.

Genç, F. N. (2015). Yeni kamu hizmeti: vatandaş ve kamu yararı temelinde kamu hizmetini yeniden düşünmek. İçinde Ö. Köseoğlu ve M. Z. Sobacı (Eds.), *Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları: Yeni Kamu İşletmeciliği ve Ötesi* (ss. 129-149). Bursa: Dora Yayınları.

Genç, F. N., Yılmaz, M. ve Artuç, M. (2013). Dönüşen kamu yönetimi ve teoriden uygulamaya yönetime katılım araçları. İçinde Y. Bulut, V. Eren, S. Karaya ve A. Aydın (Edt.), *Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler ve Kentsel Politikalar* (ss. 747-759). Ankara: Pagem Yayınları.

Heywood, A. (2016). *Siyaset* (Çev: B. B. Özipek vd.). Adres Yayınları.

Kapani, M. (2015). *Politika Bilimine Giriş* (42. Baskı). BB1001 Yayınları.

Mill, J. S. (2017). *Demokratik Yönetim Üzerine Düşünceler* (Çev: Ö. Orhan). Pinhan Yayıncılık.

Özbek, Ç. (2018). Bir yönetim biçimi olarak demokrasi ve yönetim üzerine bir değerlendirme içinde. İçinde T. U. Uysal ve G. Kurt (Eds.), *Disiplinlerarası Bakış Açısı ile Yönetişim* (ss. 1-25). Gazi Kitabevi.

Özer, M. A. (2018). Yeni kamu yönetimi 'nereye?' Türkiye için öngörüler, *Türk İdare Dergisi*, 486, 259-294.

Parlak, B. (2014). Yerel ve ulusal düzeyde siyasete ve yönetime katılım pratiği: türkiye üzerine bir alan araştırması, *KAYFOR 12. Bildiriler Kitabı*, Aydın, Türkiye, 267-280.

Polat, K. (2019). Yeni kamu hizmeti ve bürokrasi. İçinde N. Öztaş (Eds.), *Bürokrasi* (ss. 331-351). Nobel Yayınları.

Pratama, P. Y. and Kalalinggi, R. (2019). Application of new public management (NPM) in indonesia in the field of transporttation (case in bardar lampung), *Journal of Governance adn Public Policy*, 6(2), 126-147.

Rauh, J. (2017). Ethics problems in the new public service: back to a service ethic?, *Public Integrity*, 1-23.

Rosenbloom, D. H., Kravchuk, R. S. and Clerkin, R. M. (2015). *Public Administration: Understanding Management, Politics and Law in the Public Sector*. McGraw-Hill Education.

Şener, H. E. (2005). Kamu yönetiminde katılım ve çoğulculuk, *Amme İdaresi Dergisi*, 38(4), 1-22.

Thompson, M. J. (2017). Introduction: what is critical theory?. In M. J. Thompson (Eds.) *The Palgrave Handbook of Critical Theory* (pp. 1-14). New York.

Torun, T. (2020). Jürgen Habermas'ın kamusal alan kavrayışı: rasyonel politik irade oluşumu, *Kaygı*, 19(1), 220-238.

Zengin, O. (2008). Kamu yönetimi disiplininde eleştirel kuram: Box ve Denhardt üzerine bir inceleme, *Amme İdaresi Dergisi*, 41(3), 1-39.

Zengin, O. (2015). Eleştirel kamu yönetimi: işletmeciliği dengeleme çabasında bir eleştiri pratiği. İçinde Ö. Köseoğlu ve M. Z. Sobacı (Eds.), *Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları: Yeni Kamu İşletmeciliği ve Ötesi* (ss. 47-74). Dora Yayınları.